

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**AZ AGRÁR- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI EURÓPAI UNIÓS FORRÁSOK
GAZDASÁGI, TÁRSADALMI HATÁSAI REGIONÁLIS ÉS JÁRÁSI
DIMENZIÓBAN**

Horváth Péter

Témavezető:

Dr. Nagy Géza
egyetemi tanár

DEBRECENI EGYETEM

Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2014

TARTALOMJEGYZÉK

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI.....	3
2. A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI ÉS A KUTATÁSI HIPOTÉZISEK BEMUTATÁSA	5
3. ADATBÁZIS ÉS AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK ISMERTETÉSE	7
3.1. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások hatásvizsgálatainak regionális és járási szintű módszertana	7
3.2. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások hatásvizsgálata a mezőgazdasági vállalkozásokra nézve	10
3.3. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatásokra vonatkozó gazdálkodói vélemények vizsgálata	13
4. AZ ÉRTEKEZÉS FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSAI.....	15
4.1. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások hatásainak regionális és járási szintű vizsgálata	15
4.1.1. <i>A támogatás-eloszlás régiós és járási elemzése.....</i>	<i>15</i>
4.1.2. <i>A Sarkadi járás településeinek komplex fejlettsége regionális dimenzióban</i>	<i>17</i>
4.1.3. <i>A település-fejlettség és az agrár- és vidékfejlesztési támogatások közötti kapcsolat.....</i>	<i>18</i>
4.1.4. <i>A település-fejlettség és a támogatások közötti kapcsolat elemzése a különbségek különbsége (Difference in Differences) módszerrel.....</i>	<i>20</i>
4.2. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások hatása a mezőgazdasági vállalkozásokra	21
4.3. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások értékelése gazdálkodói vélemények alapján	26
5. AZ EREDMÉNYEK ELMÉLETI / GYAKORLATI HASZNOSÍTHATÓSÁGA	30
6. AZ ÉRTEKEZÉS FONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSAI, ÚJ ILLETVE ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI	31
7. SAJÁT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE	33
IRODALOMJEGYZÉK	37

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI

Magyarország 2004. május 1-jei európai uniós csatlakozása óta eltelt több mint tíz éves időszak elegendő időtartam a csatlakozás gazdasági-társadalmi hatásának az értékelésére. A csatlakozás révén hazánk számos támogatási csatorna forrásaiból részesült, meghatározó szerepet kapva a mezőgazdaság és a vidék támogatását célzó agrár- és vidékfejlesztési támogatások, melyek kezdetben az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA), majd 2007-től az Európai Mezőgazdasági Garancia Alap (EMGA) és az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA) révén voltak elérhetők.

Az európai uniós támogatások hasznosulásáról számos értékelés született, mind európai, mind pedig hazai viszonylatban. LEHMANN – NYERS (2009) munkájukban az első Nemzeti Fejlesztési Terv gazdasági hatását elemezték. Megállapították, hogy az időszak EU-s forrásfelhasználása teljes körűnek mondható, a főbb célok teljesültek, azonban bizonyos célok elérésében nem volt eredményes a terv. Tanulmányukban kiemelte a szerzőpáros, hogy a területi különbségek némileg csökkentek, javult a kis- és középvállalkozások innovációs képessége, felgyorsult a mezőgazdaság modernizációja, valamint jelentős források jutottak a humán erőforrás fejlesztésére is. Lényeges következtetésre jutottak abban, hogy az EU-s támogatások GDP növelő hatása rövid távon kisebb, mint amennyit a beruházásokban elfoglalt helyezés alapján elvárható lenne.

BÉKÉS (2014) a legfejlettebb és a legelmaradottabb régió (Közép- és Észak-magyarországi Régió) fejlettségbeli alakulását vizsgálta és megállapította, hogy az EU-hoz való csatlakozás óta nemhogy nem csökkent, hanem egyenesen nőtt a két régió közötti gazdasági, területi fejlettségbeli különbség. Ugyanakkor EU-s támogatásból – az egy lakosra jutó GDP alapján történő lehatárolás szerint – a legszegényebb régió mintegy másfélszer többet kapott egy főre vetítve, mint a leggazdagabb. A szerző kihangsúlyozza, hogy „... a növekvő különbségek ellenére lehetséges, hogy a támogatás csökkentette az egyenlőtlenséget. Előfordulhat ugyanis, hogy a bejövő EU pénz ellensúlyozta az EU-csatlakozás egyéb, területek közötti különbséget növelő hatásait.”

A különböző vizsgálatok gyakran eltérő eredményt mutatnak a különböző támogatások területi hatásait tekintve. Ez a vélemény tükröződik BORKÓ – OSZLAY (2007), továbbá

TRÓN (2008) munkáiban is, akik megállapítják, hogy az eltérő hatásvizsgálati gyakorlatok különböző hatást tulajdonítanak az európai uniós támogatásoknak. Az egyes szimulációs modellek, amelyek optimális forrásfelhasználást feltételeznek, nagyobb növekedési-kibocsátási hatást mutatnak ki, mint a tényadatokra támaszkodó ökonometriai modellek. Az utóbbiak a megvalósítás tökéletlenségét tükrözik és ennek következtében sokszor csak csekély növekedési hatást tudnak kimutatni.

Az előzőeket alapul véve az agrár- és vidékfejlesztési támogatások térségi szerepének a kutatása és minősítése megkerülhetetlen feladat. A szakirodalmak elsősorban az európai uniós támogatások együttes, valamint az egyes specifikus támogatások adott területre gyakorolt hatásaival foglalkoznak. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások tágabb környezetre vonatkozó hatás-vizsgálata, tudományos szempontú hatáselemzése még egyáltalán nem nevezhető kiforrottnak (FERTŐ, 2013).

A téma elméleti jelentőségét felértékeli a multifunkcionális mezőgazdaság fogalmának, azaz a mezőgazdaság többfunkciós személetének a széleskörű terjedése, hiszen egyre nagyobb az a társadalmi akarat, hogy a vidék kulturális értékeit meg kell őrizni, továbbá olyan gazdálkodást kell folytatni, amely biztosítja az egészséges élelmiszereket, illetve nem károsítja a környezetet. Ebben a megközelítésben a mezőgazdaság és a vidék, vidéki térségek viszonyát komplexen kell kezelni. Ez a szemlélet jelenik meg az Európai Unió Közös Agrárpolitikájában is, azáltal, hogy annak szerves részét képezi a vidékfejlesztés is. Ennek eredményeként az Európai Unióban – hasonlóan a világ számos országához – ma már az agrár- és vidékfejlesztési támogatások rendszeréről beszélünk.

2. A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI ÉS A KUTATÁSI HIPOTÉZISEK BEMUTATÁSA

Magyarország EU csatlakozása révén egy országos szándék vált valóra az előzetes népszavazás eredménye alapján. Természetesen a csatlakozás mellett voltak pro és kontra érvek és voltak, akik ellenezték az európai integrációt. Mégis erősebb volt az az érzés, amit a leendő EU tagságunkból fakadt és az agráriumhoz kapcsolódóan a remény, hogy az EU által kínált lehetőségekkel fejlődő pályára áll a magyar mezőgazdaság és a vidék egyaránt. A csatlakozás révén hazánk számára is számos támogatási forma, továbbá az EU-s intézményrendszer is elérhetővé vált, de a hatások megítélését illetően nem volt egyértelmű álláspont. Természetesen ma már tisztában vagyunk azzal, hogy milyen objektív, pozitív hozadékaik vannak a csatlakozásnak például infrastrukturális-, gép-ellátottság, kibővült piaci lehetőségek, termelői jövedelem-növekedés tekintetében, ugyanakkor az objektív hátrányokat is tapasztaljuk az erősödő verseny, a multinacionális élelmiszer-feldolgozó és -kereskedő vállalatok tömeges térhódítása révén. A nehezebben mérhető fejlettségbeli változások tudományos mérése és megítélése továbbra is vita tárgyát képezik.

A fentiek ellenére azonban kijelenthető, hogy a kiegyenlített területi politikára törekvő európai területi politika az EU-s tagságunkkal megteremtette annak esélyét, hogy a hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatása meginduljon. A felzárkózás eredményének tudományos igényű megítélése a dolgozat elsődleges célja. Különösen fontos a téma kutatása hazánk leghátrányosabb helyzetű kistérségeiben, mivel ezek a kistérségek gazdasági-társadalmi szempontból egyaránt fokozott érzékenységet mutatnak, amit a 311/2007. kormányrendelet is nevesít. E térségek közül a Sarkadi járás és települései kerülnek mélyebb szintű vizsgálatra, ugyanakkor az eredmények reális értékelése nem nélkülözheti a regionális szintű kitekintést sem. A Sarkadi járás esetében – tekintettel annak vidéki jellegére – az agrár- és vidékfejlesztési források érdemi hajtóerőt jelenthetnek a fejlődésben. Átfogó célkitűzése a dolgozatnak, hogy az agrár- és vidékfejlesztési támogatások gazdasági-társadalmi hatásait feltárja egy hátrányos helyzetű kistérségben.

Ennek teljesülése az alábbi részcélokon keresztül valósítható meg:

1. A kapcsolódó szakirodalmi források feldolgozása;

2. A támogatások és kölcsönhatásaik regionális és járási szintű vizsgálata;
3. A támogatások hatásainak vizsgálata a mezőgazdasági vállalkozások mérlegszerkezetére, vagyoni, pénzügyi, és jövedelmezőségi helyzetére;
4. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások értékelése gazdálkodói vélemények alapján;
5. Az eredményekből levonható következtetések, javaslatok megfogalmazása

A megfogalmazott célkitűzések az alábbi hipotéziseket generálják:

Első hipotézis (H₁): *A támogatás-eloszlás koncentráltsága mind a Dél-alföldi Régióban, mind pedig a Sarkadi járásban kiegyenlítődést mutat a csatlakozás óta.*

Második hipotézis (H₂): *A Dél-alföldi Régió és a Sarkadi járás településeinek javult a fejlettségbeli pozíciója az európai uniós csatlakozás után.*

Harmadik hipotézis (H₃): *A települési sajátosságokat hordozó Komplex Fejlettségi Mutatószámok időbeli változása és a támogatások egyes típusai között szignifikáns ok-okozati kapcsolat igazolható.*

Negyedik hipotézis (H₄): *Az európai uniós csatlakozás előtti és utáni KFM¹ értékek változása között kimutatható a csatlakozás utáni támogatások hatása.*

Ötödik hipotézis (H₅): *A Dél-alföldi Régió és a Sarkadi járás vizsgált mezőgazdasági vállalkozásainak mérlegtételeiben, vagyoni-, pénzügyi, valamint jövedelmezőségi helyzeteiben pozitív irányú változások történtek a csatlakozás óta, illetve a mezőgazdasági vállalkozások egyes mérleg-, illetve eredménytételeinek, valamint az agrár- és vidékfejlesztési támogatásoknak a kombinációja lineáris összefüggésben áll a jövedelmezőséggel.*

Hatodik hipotézis (H₆): *A támogatások megítélése, illetve a gazdálkodók egyes szocio-demográfiai jellemzői között szignifikáns kapcsolat mutatható ki a Sarkadi járásban, illetve a Sarkadi járás települései, és a gazdálkodók jövedelem szerint szegmentálhatók az egyes támogatás-típusokhoz kapcsolódó megállapítások alapján.*

¹ KFM: A települések fejlettségét leíró Komplex Fejlettségi Mutatók

3. ADATBÁZIS ÉS AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK ISMERTETÉSE

A szakirodalmi rész feldolgozásánál a szekunder adatok gyűjtése a téma hazai és nemzetközi irodalmának a bemutatására irányult. Mind hagyományos, mind pedig internetes források felhasználásra kerültek. Az irodalmi források összegyűjtésében nagy segítségemre volt az Elektronikus Információs szolgáltatás (EISZ) honlapja, valamint a Debreceni Egyetem könyvtáraiban megtalálható releváns bibliográfiák. A primer kutatás területe elsősorban a Sarkadi járás, azonban a megbízható statisztikai elemzések miatt bizonyos esetekben szükség volt a dél-alföldi régiós adatok figyelembe vételére is. A statisztikai adatokat számos forrásból gyűjtöttem össze: Központi Statisztikai Hivatal Tájékoztatási adatbázisa, Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR) településsoros adatai, a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (AFSZ) statisztikai információi, valamint a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal támogatási adatai, továbbá a FAO statisztikai rendszerének (FAOSTAT), illetve az Egyesült Államok Mezőgazdasági Minisztériumának (USDA) adatai. A céginformációkat az Igazságügyi Minisztérium céginformációs és az elektronikus cégeljárásban közreműködő szolgálatának portáljáról szereztem be (e-beszámoló). Az adatok elemzéséhez SPSS (Statistical Package for Social Science), STATA statisztikai, illetve Microsoft Excel programokat használtam, a térképi megjelenítésekre a MAPINFO program segítségével a GeoX Kft. által rendelkezésemre bocsátott ArcMagyarország 6.3 raszteres térképállományát alkalmaztam.

3.1. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások hatásvizsgálatainak regionális és járási szintű módszertana

A támogatás-eloszlás vizsgálatához az MVH 2004 és 2013 közötti támogatási adatait használtam fel. A rendelkezésemre álló adatállomány különböző csoportosítási lehetőségeket tett lehetővé a támogatásokat illetően. A támogatások lehatárolásai a következők: *Összes támogatás, EU forrás, nemzeti forrás, Európai Mezőgazdasági Garancia Alap, Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap, Jövedelemtámogatások, Beruházási és vidékfejlesztési támogatások*

A támogatások régiós és járási koncentráltságának a mérésére különböző koncentrációs mérési módszereket alkalmaztam. A Lorenz görbét eredetileg a jövedelem-eloszlás

mérésére alkalmazták, a koncentrációt egy egységoldalú négyzetben ábrázolja, ahol a kumulált relatív gyakoriságok függvényében jeleníti meg a kumulált relatív értékösszegeket (KOVÁCS, 2011; ELTE, 2005).

A koncentrációs arányszám, vagy más néven koncentrációs ráta (CR) mind számításában, mind adatigényében az egyik legegyszerűbben előállítható koncentrációs mérőszám. A CR koncentrációs arányszám azt mutatja meg, hogy a sokaság legnagyobb egysége, hogy részesedik a teljes értékösszegeből. Egy másik meghatározó mérőszáma a koncentrációnak a Hirschman-Herfindahl index. Az index számításakor a Lorenz görbe főátlójához viszonyít, vagyis az egyes egységeknek az értékösszegeből való részesedésének négyzetösszegének felel meg (HUNYADI – VITA, 2008a; KERÉKGYÁRTÓNÉ et al., 2001).

A települések komplex fejlettségének a meghatározására Komplex Fejlettségi Mutatókat (KFM) számítottam, melynek alapját a faktorelemzés jelentette. A kapott faktorok jelentették az alapot a Komplex Fejlettségi Mutatók kiszámításához. A szakirodalomban számos lehetőség létezik a komplex mutatók kiszámítására, munkámban a BÍRÓ – MOLNÁR (2004) által is alkalmazott módszert használtam. Az egyes főkomponensekben lévő, magyarázó-erejükkel súlyozott faktorértékek lineáris kombinációjával megkaptam a Komplex Fejlettségi Mutatót (KFM) adott évre és adott településre vonatkoztatva. Ahol, MALHOTRA (2009) alapján az i -edik faktor faktorértéke az alábbi egyenlettel került becslésre:

$$F_i = W_{i1}X_1 + W_{i2}X_2 + W_{i3}X_3 + \dots + W_{ik}X_k$$

ahol

F_i : az i -edik faktor becslése;

W_i : súly vagy faktorérték együtthatója

k : a változók száma

A Komplex Fejlettségi Mutatók statisztikai elemzésére különböző leíró statisztikai módszereket alkalmaztam (átlag, medián, terjedelmem, minimum, maximum, ferdeség). Az adatok eloszlásának további vizsgálatára a Shapiro-Wilk próbát használtam. A próba szoros összefüggésben van a ferdeséggel, hiszen normális eloszlás esetén a mutató értéke nulla (MADDALA, 2004).

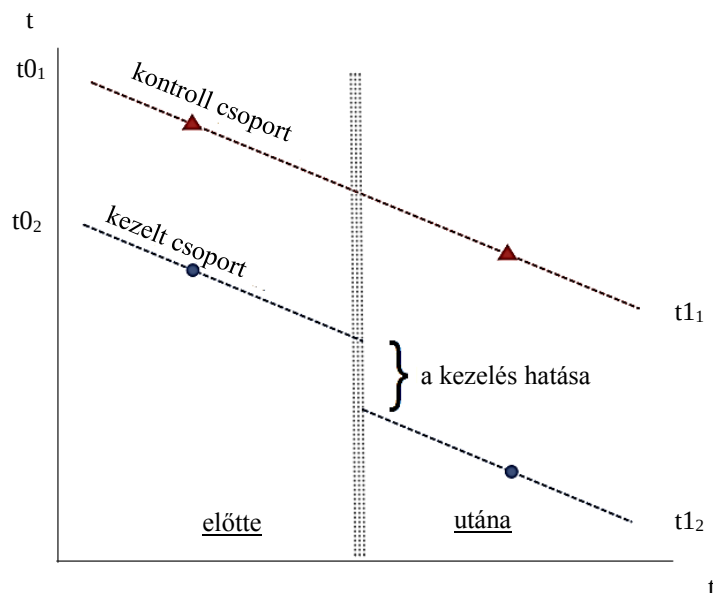
A települések fejlettségbeli pozíciójának javítási vagy rontási valószínűségét Markov-féle valószínűségi átmeneti mátrixok segítségével vizsgáltam meg. A Komplex Fejlettségi Mutatók és a támogatások közötti kapcsolat feltárására pedig Pearson-féle korreláció, illetve parciális korreláció került alkalmazásra.

A KFM értékek és a támogatások közötti kapcsolat feltárása után szükség volt az ok-okozati kapcsolatok bizonyítására is, melynek céljából illeszkedésvizsgálatot végeztem el. Az illeszkedésvizsgálat során egy független metrikus változó hatása kerül vizsgálatra egy függő metrikus változóra nézve. A kapott determinációs együttható (r^2) a kapcsolat erejét szemlélteti, melynek értéke 0 és 1 között változhat, míg az F-próba szignifikanciája a kapcsolat létezését igazolja, ami a determinációs együttható szignifikanciájának a tesztelésére irányul (SAJTOS – MITEV, 2007).

A kapott KFM mutatókat a különbségek különbsége módszerrel elemeztem tovább. KÉZDI (2011) megfogalmazásában *„a regressziós különbségek különbsége módszer technikailag egy olyan regressziós modell, amelyben a magyarázóváltozók között szerepel az eredményváltozók múltbeli értéke.”*

Esetemben panel adatok kerülnek elemzésre, melyekre a hatásmodellek két típusa közül az állandó hatásmodell került alkalmazásra. Az állandó hatásmodellek alkalmazásakor az a feltételezés, hogy az egyes entitások egyedi jellemzői hatást fejtenek ki az eredményváltozókra, ezért ezeket a jellemzőket kontrolálni kell. A modell eltávolítja az időtől független tulajdonságokat a becsülő változók esetében. Másik fontos feltételezése a modellnek, hogy az egyes entitások tekintetében az időtől független tulajdonságok nem korrelálnak egymással (MOLNÁR, 2011).

KÉZDI (2011) leírja, hogy a különbségek különbsége (Difference in Differences, DiD) módszer alkalmas lehet arra, hogy egy programot megelőző státusz hatása kiszűrésre kerüljön. A módszer lényege KÉZDI (2004) szerint, hogy az eredményváltozók változása (esetemben a KFM értékek változása) kerül összehasonlításra a támogatott (kezelt) és nem támogatott (kontrollcsoport) között (1. ábra).

1. ábra: Egy program lehetséges hatása a kezelt csoportra nézve

Forrás: saját szerkesztés

3.2. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások hatásvizsgálata a mezőgazdasági vállalkozásokra nézve

A 2004 és 2013 közötti időszakban 51 mezőgazdasági vállalkozás vett igénybe valamilyen európai uniós támogatási formát a Sarkadi járásban. A támogatások igénybevétele rendkívül heterogén módon alakult ebben az időszakban, egyes vállalkozások minden évben kaptak valamilyen forrást, míg mások egy-egy évben jutottak valamilyen EU-s összeghez. Ugyanakkor számos vállalkozás az időszak végére végelszámolás, felszámolás, kényszertörlesztés, illetve megszűnés alá került a cégnyilvántartási adatbázis alapján. Ezen okok miatt a mintám meglehetősen leredukálódott, ami bizonytalanná tette a statisztikai vizsgálatokat. Az elfogadható statisztikai vizsgálatok érdekében szükség volt a mezőgazdasági vállalkozások terén a regionális dimenzióban való gondolkodásra, úgy hogy a mintában szerepeljenek a Sarkadi járás mezőgazdasági vállalkozásai is.

Régiós szinten már nagyobb merítési lehetőségem volt, hiszen 2004 és 2013 között csaknem 637 Kft., 120 mezőgazdasági szövetkezet, 141 betéti társaság, 59 részvénytársaság és öt közkereseti társaság jutott valamilyen formában EU-s forráshoz, mivel itt is igencsak heterogén mintával álltam szemben, ezért a nyertes vállalkozásokat bizonyos szempontok alapján közös nevezőre hoztam:

1. Azokat a vállalkozásokat vettem figyelembe, amelyek 2005-2012 között minden évben kaptak támogatást (2004-es év a májusi csatlakozás miatt nem számít teljes évnek, ezért kihagytam a szempont-rendszerből, a 2012-es záróévet az indokolta, hogy a vállalkozások, mérleg és eredményadatai eddig az évig voltak elérhetőek);
2. A 2003 előtt alakult vállalkozásokat vettem figyelembe, mivel az európai unós csatlakozás előtti helyzetét akarom viszonyítani három, az EU-hoz csatlakozás utáni állapothoz (2007, 2011, 2012);
3. Csak azokat a vállalkozásokat vettem figyelembe, amelyek 2012-ben is működtek és nem álltak végelszámolás, felszámolás alatt, nem szűntek meg, nem álltak kényszerszünet alatt és adataik elérhetőek voltak a nyilvános cégadatbázisban;
4. A kapott adatbázist kategorizáltam mikro-, kis- és középvállalkozásokra;
5. A nagyvállalatokat kihagytam a mintából, mivel a kkv szektorra fókuszálok a dolgozatban;
6. A mikrovállalkozások esetében is megköveteltem azt, hogy legalább egy fő átlagos statisztikai létszámmal rendelkezzen;
7. Végül pedig azokat a vállalkozásokat vettem figyelembe, amelyek 2005-2012 között átlagosan legalább 60 millió Ft támogatást kaptak.

A szűrés és az adatgyűjtés eredményeképpen a vállalkozások száma 279-re csökkent, amiből 16 vállalkozás a Sarkadi járásban található.

A vizsgálat első lépése volt a Dél-alföldi Régió és a Sarkadi járás vállalkozásai mérleg összetételének összehasonlító elemzése. A belső arányok megállapításánál a mérlegfőösszeget vettem viszonyítási alapnak. Az elemzést a 279 vállalkozásra nézve aggregáltan végeztem el, illetve ezen adatokat összehasonlítottam a Sarkadi járás 16 vizsgált mezőgazdasági vállalkozásának aggregált adataival.

A mérlegelemzést követően a mezőgazdasági vállalkozások vagyoni- és pénzügyi helyzetének a vizsgálata került sor. A vagyoni helyzet elemzésére vertikális (forrás oldalon megjelenő adatokból számított) és horizontális (forrás- és eszköz oldal egyes tételeinek egymáshoz való viszonyát kifejező) tökeszerkezeti mutatókat használtam (1. táblázat).

1. táblázat: a vagyoni és pénzügyi helyzet elemzéséhez felhasznált mutatók köre

A vagyoni helyzet vertikális mutatói			
$\frac{\text{tőkeerősség}}{\text{= saját tőke}} = \frac{\text{források összesen}}{\text{források összesen}}$	$\frac{\text{kötelezettségek részaránya}}{\text{= kötelezettségek}} = \frac{\text{források összesen}}{\text{források összesen}}$	$\frac{\text{tőkearányos MSZE}}{\text{= MSZE}} = \frac{\text{saját tőke}}{\text{saját tőke}}$	$\frac{\text{tőkefeszültség}}{\text{= kötelezettségek}} = \frac{\text{saját tőke}}{\text{saját tőke}}$
A vagyoni helyzet horizontális mutatói			
$\text{befektetett eszközök fedezete (A)} = \frac{\text{saját tőke}}{\text{befektetett eszközök}}$		$\text{befektetett eszközök fedezete (B)} = \frac{\text{saját tőke} + \text{hosszú lejáratú kötelezettségek}}{\text{befektetett eszközök}}$	
A pénzügyi helyzet mutatói			
$\frac{\text{adósságállomány aránya}}{\text{= hosszú lejáratú kötelezettségek}} = \frac{\text{hosszú lejáratú kötelezettségek}}{\text{hosszú lejáratú kötelezettségek} + \text{saját tőke}}$	$\frac{\text{saját tőke aránya}}{\text{= saját tőke}} = \frac{\text{saját tőke}}{\text{saját tőke} + \text{hosszú lejáratú kötelezettségek}}$		$\frac{\text{adósságállomány fedezettsége}}{\text{= saját tőke}} = \frac{\text{saját tőke}}{\text{hosszú lejáratú kötelezettségek}}$
$\text{nettó forgótőke} = (\text{FE} + \text{AIE} - \text{CT}) - (\text{RLK} + \text{PIE})$		$\text{EVA} = \text{Adózott üzleti eredmény} - \text{Tőkeköltség}$	

Jelmagyarázat: FE=forgóeszközök; AIE=aktív időbeli elhatárolások; CT=céltartalék; RLK=rövid lejáratú kötelezettségek; PIE=passzív időbeli elhatárolások

Forrás: saját szerkesztés ÓNODI, 2005; BÍRÓ et al., 2001; COHEN, 1997 alapján

A mezőgazdasági vállalkozások jövedelmezőségének a vizsgálatára a vállalkozások eredménykimutatásait felhasználva, jövedelmezőségi mutatók kiszámításával került sor. Az e-beszámolón rendelkezésemre álló eredménykimutatásoknak tartalmi szempontból két típusa volt elérhető, az összköltség eljárással, illetve a forgalmi költség eljárással készített kimutatás. A rendelkezésemre álló adatokból három fajta jövedelmezőségi mutató került kiszámításra:

1. ROE (Return on equities) – Saját tőke arányos jövedelmezőség

$$\text{ROE} = \frac{\text{adózott eredmény}}{\text{saját tőke}}$$

2. ROA (Return on assets) – Eszközarányos jövedelmezőség

$$\text{ROA} = \frac{\text{adózott eredmény}}{\text{összes eszköz}}$$

3. ROS (Return on sales) – Árbevétel arányos jövedelmezőség

$$\text{ROS} = \frac{\text{adózott eredmény}}{\text{értékesítés nettó árbevétele}}$$

A vizsgált vállalkozások jövedelmezőségi mutatói és a támogatások közötti kapcsolat vizsgálatára Pearson-féle és parciális korreláció került alkalmazásra, majd az ok-okozati kapcsolatok kimutatására illeszkedésvizsgálatot is végeztem. A jövedelmezőségi mutatók további vizsgálatait során leíró statisztikai módszerek, illetve a jövedelmezőségi pozíciók

javítási és rontási esélyeinek tanulmányozására Markov-féle valószínűségi átmenetmátrixok kerültek felhasználásra.

A támogatások, valamint az egyes mérlegtételek és eredménytételek, a vizsgált régiós vállalkozások árbevétel arányos jövedelmezőségre gyakorolt hatásának a modellezésére többváltozós regresszió számítást végeztem el. A modellépítésbe 18 mérleg- és eredményadatot használtam fel:

Mérlegadatok: befektetett eszközök, tárgyi eszközök, forgóeszközök, saját tőke, tőketartalék, eredménytartalék, mérleg szerinti eredmény (MSZE), kötelezettségek, hosszú lejáratú kötelezettségek, rövid lejáratú kötelezettségek

Eredményt befolyásoló adatok: egyéb bevétel, anyagjellegű ráfordítások, személyi jellegű ráfordítások, üzemi (üzleti) tevékenység eredménye (ÜTE), pénzügyi műveletek bevételei, pénzügyi műveletek ráfordításai, pénzügyi műveletek eredménye, szokásos vállalkozási eredmény.

A regresszió-számítás 19. változóját, pedig a vállalkozásoknak, adott vizsgált évig az MVH által kifizetett támogatásai képezték.

3.3. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatásokra vonatkozó gazdálkodói vélemények vizsgálata

Az agrár- és vidékfejlesztési támogatásban részesülő gazdák kérdőíves megkérdezése az MVH 2013-as támogatási adatai alapján történt a Sarkadi járásban. A 2013-es támogatotti kört az indokolta, hogy a támogatásokkal kapcsolatban erre az évre vonatkozóan még friss élményekkel rendelkeztek a gazdálkodók. A 11 településre rendelkezésemre álló adatbázis alapján 1080 család került lehatárolásra, akik részesültek valamilyen formában támogatásban. A család szó, azért kerül hangsúlyozásra, mivel az adatbázisban azonos cím alatt több név is szerepelt, illetve voltak olyan nevek, amelyek többször ismétlődtek (többféle támogatást vettek igénybe) az adatsorban. A nevek és a lakcímek ismétlődésének a kiszűrése révén került sor az adatfelvétel lebonyolítására. Az adatfelvétel során véletlen (valószínűségi) mintavételi technikát alkalmaztam, ezen belül pedig az egyszerű véletlen mintavételt. Az alapsokaságból 293 egyed került mintavételezésre, ami a 1080 mintasokaság 27%-a, ami alapján megállapítható, hogy jóval 5% alatt van a mintavételezés hibája

95%-os konfidencia intervallum mellett. A megkérdezés formája, a PPI („Paper and Pencil Interview”) személyes megkérdezés, melynek nagy előnye, hogy ebben az esetben érhető el a legnagyobb válaszadási hajlandóság (TAMUSNÉ, 2010). A kérdőív szerkezetileg négy részre tagolódik, zárt és nyitott kérdéseket egyaránt tartalmaz. Az egyes kérdéskörök megnevezése a következő:

1. A gazdaság vezetőjére, a támogatottra vonatkozó információk;
2. A gazdaságra vonatkozó információk;
3. A család szociális helyzetére vonatkozó információk;
4. A támogatásokra vonatkozó információk.

A nominális, illetve ordinális skálán mért adatok összefüggés-vizsgálata kereszttábla segítségével történt. A kontingencia-táblázat (kereszttábla) két változó közötti kapcsolatot vizsgálja, ahol a táblázat sorai egy változó értékeihez, míg oszlopai egy másik változó értékeihez tartoznak. A táblázat egy eleme a megfelelő sor, illetve oszlopváltozó együttes előfordulási gyakoriságát jelenti a mintában (KETSKEMÉTY – IZSÓ, 2005).

Több változó közötti összefüggés szemléltetésére többszörös korrespondencia elemzés (MCA) került alkalmazásra. A többszörös korrespondencia elemzés egy olyan többdimenziós skálázási módszer (MDS), ami kvalitatív adatok skálázására alkalmazható (MALHOTRA, 2009). Lényegét MOLNÁR (2008) munkájában HAJDU (2003) alapján határozta meg, ami szerint egy olyan exploratív többváltozós technika, ami grafikus ábrává konvertálja három vagy többváltozós kontingencia tábla adatait az asszociáció kapcsolat vizuális elemzése érdekében.

A gazdálkodók támogatáshoz kapcsolódó értékítélete, a támogatásokhoz köthető állítások révén került felmérésre. Az állításokat egytől ötig terjedő Likert-skálán kellett a válaszadóknak minősíteniük. A kapott adatbázis alapján történt a gazdálkodók szegmentálása, amelyet klaszterelemzéssel végeztem el. A nem metrikus változók közötti korrelációs kapcsolat kimutatása rangkorrelációs eljárással került elvégzésre. A Spearman-féle rangkorrelációs együttható sorrendi skálán mérhető változók közötti rangkorrelációs kapcsolat szorosságának a mérésére használható (HUNYADI – VITA, 2008b).

4. AZ ÉRTEKEZÉS FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSAI

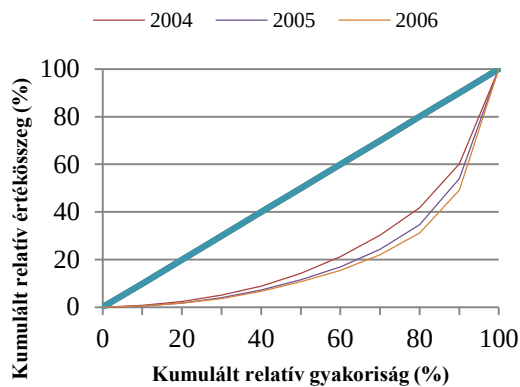
Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások jelentősége és hatásának vizsgálata megkerülhetetlen a hátrányos helyzetű, vidéki jellegű járások vonatkozásában. Különösen igaz ez napjainkban, hiszen a közigazgatási rendszer átalakulása miatt a járási szint felértékelődött. Nemcsak átlátható területi egységet jelent, hanem az itt élő embereket összeköti a közös identitástudat, történelem és a hasonló problémákból fakadó közös érdek. A járások többségében még napjainkban is meghatározó szerepe van a mezőgazdaságnak, ami a vidéki területek fő formálója. A mezőgazdaság és a vidék fejlesztése egymással szoros kapcsolatban áll, ezt a kapcsolatot sűríti magába a multifunkcionális mezőgazdaság fogalomköre, ami a világ számos országában létező fogalom és fontos részét képezi az agrár- és vidékfejlesztési politikának.

A mezőgazdaság és a vidék problémáit sok esetben a támogatási rendszeren keresztül próbálják kompenzálni. Az USA-ban elsősorban az ökológia fenntarthatóság van jelen a hagyományos mezőgazdasági tevékenységek támogatása mellett, míg a fejlődő országok a vidék problémáit a mezőgazdasági termelékenység növelésével, inputtámogatások révén kísérik megoldani. Az Európai Unióban, így hazánkban is a Közös Agrárpolitika második pillérévé vált a vidékfejlesztés, ahol fontos szerepet kap a vidék gazdasági, társadalmi, ökológiai funkcióinak a támogatása, védelme. A Dél-alföldi Régió és a Sarkadi járás vonatkozásában a támogatottsági szint 2004-től kezdődően egyre inkább növekedett, az egy főre eső támogatások nagysága mind regionálisan, mind pedig járási szinten közel hasonlóan alakult, bár a járás vidéki jellegét mutatja, hogy némileg meghaladja a dél-alföldi értéket. A támogatás típusokat illetően az adatok egyértelműen a jövedelemtámogatások dominanciáját mutatják, háttérbe szorítva a beruházási és vidékfejlesztési támogatásokat.

4.1. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások hatásainak regionális és járási szintű vizsgálata

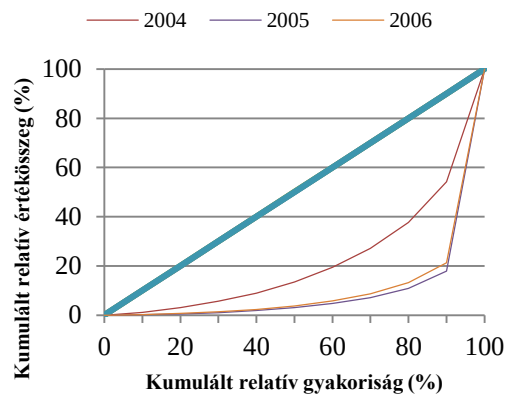
4.1.1. A támogatás-eloszlás régiós és járási elemzése

A koncentráció-elemzést két költségvetési periódusra, 2004-2006, illetve 2007-2013-ra végeztem el. 2004-2006 között a régiós koncentráció évről évre sokkal kiegyenlítettebb, mint a járási (2-5. ábra).

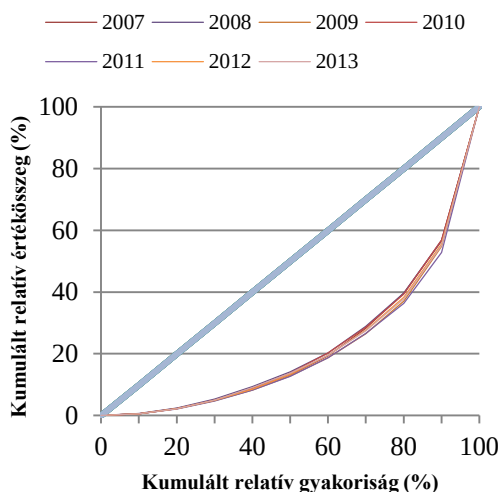
2. ábra: Támogatás-koncentráció a Dél-alföldi Régióban 2004-2006 között

Forrás: saját számítás MVH adatok alapján

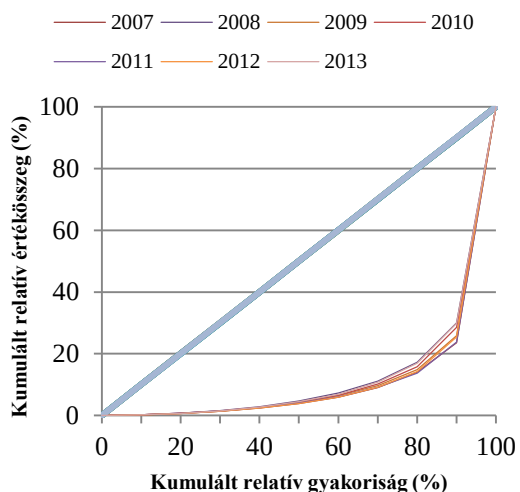
3. ábra: Támogatás-koncentráció a Sarkadi járásban 2004-2006 között

Forrás: saját számítás MVH adatok alapján

4. ábra: Támogatás-koncentráció a Dél-Alföldi Régióban 2007-2013 között

Forrás: saját számítás MVH adatok alapján

5. ábra: Támogatás-koncentráció a Sarkadi járásban 2007-2013 között

Forrás: saját számítás MVH adatok alapján

A járási értékekben már ebben az időszakban is érzékelhető az a tény, hogy kevés gazdálkodó kap nagy mennyiségű támogatást. 2007-2013 között nincsenek éles különbségek a koncentráció tekintetében sem a régióban sem pedig a járásban. A Dél-alföldi Régióban klasszikus koncentrációs eloszlást mutat minden évben a Lorenz görbe, míg a Sarkadi járásban minden évben hasonlóan magas koncentráció tapasztalható.

A Lorenz görbék lefutását támasztja alá a koncentrációs arányszám értéke, azaz a három legnagyobb támogatásban részesülő szereplő összes támogatásból való részesedése, hiszen a régióban 2006-tól kezdődően 10%-os átlagérték körül mozog a mutató, míg a járásban 36%, illetve 17% átlagos intervallumban tapasztalhatóak értékek.

4.1.2. A Sarkadi járás településeinek komplex fejlettsége regionális dimenzióban

A számított Komplex Fejlettségi Mutatók különböző módszerekkel kerültek megvizsgálásra. A Pearson-féle korrelációs együtthatók értékei alapján a települések megőrizték fejlettségbeli pozíciójukat 2004 és 2011 között, azonban ez a módszer nem tesz különbséget az egyes települések között. Az 1998-2003, illetve a 2004-2011 közötti időszak KFM-jeinek Markov mátrixa alapján kijelenthető, hogy az uniós csatlakozás után javult a települések pozíció-megtartásának valószínűsége, ami megerősíti a korrelációs eredményeket, ugyanakkor csökkentek a pozíció rontásra (22,4%), illetve a javításra (17,8%) vonatkozó lehetőségek (2-3. táblázat).

**2. táblázat: A Dél-alföldi Régió
településeinek Markov mátrixa az
1998-2003 közötti KFM értékek**

alapján

	KFM<0	KFM>0
KFM<0	0,7778	0,2222
KFM>0	0,2694	0,7306

Forrás: saját számítás

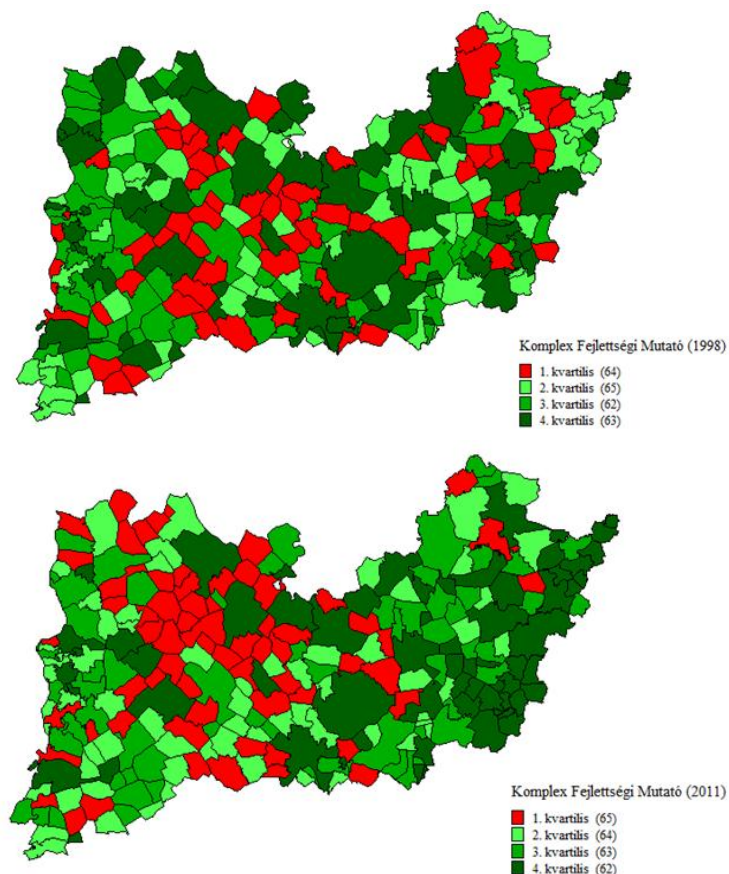
**3. táblázat: A Dél-alföldi Régió
településeinek Markov mátrixa az
2004-2011 közötti KFM értékek**

alapján

	KFM<0	KFM>0
KFM<0	0,8222	0,1778
KFM>0	0,2242	0,7758

Forrás: saját számítás

Ha az egyes települések között különbséget teszünk és térképi megjelenítéssel vizsgáljuk a települések fejlettségbeli változását, akkor az tapasztalható, hogy az egyes fejlettségbeli kvartilisek elemszámát tekintve nincs jelentős különbség a különböző évek között. Ha azonban települési sajátosságokat vizsgáljuk, akkor látható, hogy a Sarkadi járás települései 2011-ben a KFM adatok alapján a harmadik és negyedik, jobb pozícióban lévő települések kvartilisébe tartoznak, míg 1998-ban a hét település volt az első és második rosszabb pozícióban lévő települések között (6. ábra).

6. ábra: A Dél-alföldi Régió és a Sarkadi járás településeinek Komplex Fejlettségi Mutatója 1998, 2011 években

Forrás: saját számítás

4.1.3. A település-fejlettség és az agrár- és vidékfejlesztési támogatások közötti kapcsolat

Az alkalmazott Pearson-féle és parciális korreláció, valamint lineáris illeszkedés-vizsgálat alapján kijelenthető, hogy az összes támogatás, az EU-s források, valamint a jövedelem-támogatások 2004-2011 között minden évben szignifikáns, ok-okozati kapcsolatban állnak a KFM értékekkel. A determinációs együtthatók a teljes szórást 4-15% közötti intervallumban magyarázzák. A beruházási és vidékfejlesztési támogatások, illetve a

nemzeti források esetében csak 2006-ban mutatható ki fejlettségre gyakorolt hatás (4. táblázat).

4. táblázat: A támogatások hatása a Komplex Fejlettségi Mutatóra

Összes támogatás				EU Forrás		Jövedelem-támogatás		Beruházási és vidékfejlesztési célú támogatás		Nemzeti forrás							
		F-próba	R ²	F-próba	R ²	F-próba	R ²	F-próba	R ²	F-próba	R ²						
KFM2004	F	38,4484	0,1324	38,3865	0,1320	38,3865	0,1320										
	Szig.	0,0000		0,0000		0,0000											
KFM2005	F	30,9018	0,1092	31,1464	0,1100	30,3630	0,1075										
	Szig.	0,0000		0,0000		0,0000											
KFM2006	F	45,2245	0,1522	41,9206	0,1426	39,0874	0,1343	40,7592	0,1392	38,9792	0,1340						
	Szig.	0,0000		0,0000		0,0000		0,0000		0,0000							
KFM2007	F	11,0397	0,0420	11,6794	0,0443	12,0856	0,0458										
	Szig.	0,0010		0,0007		0,0006											
KFM2008	F	27,1009	0,0971	28,3418	0,1011	27,4213	0,0981										
	Szig.	0,0000		0,0000		0,0000											
KFM2009	F	35,3281	0,1230	38,9979	0,1340	39,7058	0,1361										
	Szig.	0,0000		0,0000		0,0000											
KFM2010	F	26,2867	0,0945	29,5322	0,1049	31,3099	0,1105										
	Szig.	0,0000		0,0000		0,0000											
KFM2011	F	24,4031	0,0883	26,8659	0,0963	29,0933	0,1035										
	Szig.	0,0000		0,0000		0,0000											

Forrás: saját számítás

Mivel településsorosan hiánytalan adatok csak 2011-ig voltak elérhetőek, illetve a rendelkezésre álló adatok alapján erre az évre vonatkoztatva vizsgálható a legaktuálisabb kapcsolat a KFM és a támogatások között, ezért az uniós csatlakozás hatását az ez évi fejlettségi faktorok és támogatás-változók között mértem.

Az első főkomponens nyolc változót tartalmaz, amelyben a népsűrűség szerepel a legnagyobb súllyal, illetve magas értékekkel rendelkezik még a vállalkozásokra vonatkozó változókat illetően, valamint az infrastrukturális változók tekintetében, ezért ezt a főkomponenst *gazdasági-infrastrukturális fejlettségi faktornak* neveztem el.

A második főkomponens öt változót tartalmaz, amelyben a legnagyobb faktorsúlyt a rendszeres szociális segélyben részesültek változója képviseli, idekerültek a nyilvántartott álláskereső, valamint az önkormányzatoknak nyújtott különböző támogatások. Mivel meghatározó módon szociális jellegű mutatókat tartalmaz a főkomponens, ezért ezt *szociális fejlettségi faktornak* neveztem el.

A harmadik főkomponens három változót sűrít magába, melyek jellemzően a népesség megtartással állnak összefüggésben, ezért itt a *település népességmegtartó-képességi fejlettségi faktor* elnevezést használtam.

A negyedik főkomponens a demográfiai folyamatokat sűríti magába, ezért a *demográfiai fejlettségi faktor* megnevezést alkalmaztam.

Az utolsó esetben két mezőgazdasághoz kapcsolódó változó alkotja a főkomponenst, amely megalapozottá tette a *mezőgazdasági fejlettségi faktor* elnevezést.

A 2011-es évet illetően a gazdasági-infrastrukturális fejlettségi faktor és valamennyi támogatás-típus között kimutatható az ok-okozati kapcsolat, amit a 19-42% szórás magyaráz, illetve a települési népességmegtartó-képességi faktor esetében az összes támogatással igazolható a kapcsolat. Továbbá a releváns fejlettségi faktorokat alkotó faktor-változók és a támogatások közötti reláció esetében is kijelenthető az oksági kapcsolat megléte.

4.1.4. A település-fejlettség és a támogatások közötti kapcsolat elemzése a különbségek különbsége (Difference in Differences) módszerrel

Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások allokációját illetően Magyarország európai uniós csatlakozását követően nem lehet olyan települést említeni a Dél-alföldi Régióban, amely nem vett igénybe valamilyen támogatást, ezért a tényellentétes állapot megállapítása, azaz, hogy azokra a településekre kontrollálok, amelyek nem kaptak támogatást az esetemben nem lehetséges. MICHALEK – ZARNEKOW (2012) és FERTŐ (2013) tanulmányát felhasználva a támogatásban „nem részesülő településeket” úgy határoztam meg, hogy a támogatásösszeg mediánjának kétharmadánál kisebb értékkel rendelkező települések kerültek a csoportba.

A modellben négy lépést alkalmaztam:

1. kontrolláltam arra, hogy melyik évről van szó, hogy kiszűrjem a gazdasági fluktuációból eredő tényezőket;
2. kontrolláltam arra, hogy melyik településről van szó, hogy kiszűrjem azt a hatást, ami abból adódik, hogy a települések nem megfigyelhető dolgai különböznek egymástól (vagy akár megfigyelhető);
3. harmadrészt alkalmaztam a különbségek különbsége módszert, ami egy olyan mutató, ami akkor egy, ha az adott település kapott támogatást (kezelt) és nulla, ha nem kapott (nem kezelt). 2004 előtt minden településre nézve nulla, mivel az európai uniós

csatlakozás hatását szeretném feltárni, és 2004-től pedig arra egy, amelyik települést kezeltnek nyilvánítottam;

4. negyedrészt pedig lakosságarányos súlyozott regressziót alkalmaztam

A kezelt, illetve a kontroll csoport egy lakosra jutó támogatás alapján történő kiválasztása esetén az tapasztalható, hogy a becsült **diffindiff** együttható -0,0194 értéket vesz fel, ami azt jelzi, hogy nem javult a települések fejlettsége (5. táblázat).

5. táblázat: A DiD módszer eredményei

	Koefficiens	Standard hiba	t	P>t	[95% konfidencia intervallum]		Prob > F
Összes támogatás alapján							
diffindiff	0,0188	0,0152	1,24	0,217	-0,0110	0,0485	0,0000
F test that all u_i=0: F (253, 3288) = 105,73				Prob> F = 0.0000			
1 lakosra jutó támogatás alapján							
diffindiff	-0,0194	0,0089	-2,19	0,029	-0,0367	-0,0020	0,0000
F test that all u_i=0: F (253, 3288) = 89,25				Prob > F = 0,0000			
1 hektárra jutó támogatás alapján							
diffindiff	0,0134	0,0183	0,73	0,464	-0,0225	0,0494	0,0000
F test that all u_i=0: F (253, 3288) = 107,36				Prob > F = 0,0000			

Forrás: saját számítás

Mivel nem kaptam megnyugtató eredményt, ezért további vizsgálatokat folytattam. Azt tanulmányoztam, hogyha két-két éves összehasonlításokat végzek, és nem 2004-et tekintem az EU csatlakozás évének, hanem pseudo kezeléseket csinállok 2005-től kezdődően minden előtte és utána lévő két évre évenként, akkor hogyan alakulnak a **diffindiff** együtthatóim. Rövidebb időszakok vizsgálata esetén 2004 és 2005 években a csatlakozás pozitív hatása szignifikánsan kimutatható mind az összes, mind az egy főre jutó, mind pedig az egy hektárra jutó támogatás alapján. Míg a többi év tekintetében már nagyobb fluktuáció figyelhető meg a pozitív és negatív hatás vonatkozásában.

4.2. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások hatása a mezőgazdasági vállalkozásokra

A vizsgálatba bevont dél-alföldi régiós és sarkadi járási vállalkozások mérlegeiben az eszközoldalon sem a befektetett eszközök, sem pedig a forgóeszközök arányainak tekintetében nem történt jelentős változás az európai uniós csatlakozás után. Az előbbi esetében 50%, míg utóbbi tekintetében 45% körül alakult ez az arány. Ezen főkategóriákon belül egyes tételek vonatkozásában kimutatható javulás járási viszonylatban, elsősorban a

befektetett pénzügyi eszközök, készletek, értékpapírok, követelések terén. Régiós viszonylatban azonban ilyen jellegű változás sem tapasztalható. A mérleg forrásoldalának vizsgálata kapcsán megállapítható, hogy a saját tőke tekintetében 2003-as évtől kezdődően folyamatos növekedés tapasztalható régiós, és kisebb ingadozással járási szinten is. Ezzel egyidejűleg csökkentek a kötelezettségek. Megállapítható, hogy a régiós és járási vállalkozások hosszú távú eladósodottsága folyamatosan csökkent, ugyanakkor növekedés tapasztalható a céltartalék képzésben (6-7. táblázat).

6. táblázat: A Dél-alföldi Régió és a Sarkadi járás vállalkozásainak eszköz-tételeinek a változása

	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás
	2003		2007		2011		2012	
<i>A. Befektetett eszközök</i>	54,29%	54,70%	51,74%	50,12%	52,53%	53,51%	51,85%	51,61%
<i>I. Immateriális javak</i>	0,38%	0,03%	0,28%	0,03%	0,19%	0,56%	0,16%	0,48%
<i>II. Tárgyi eszközök</i>	51,16%	54,01%	48,98%	46,84%	49,62%	51,83%	49,20%	50,10%
<i>III. Befektetett pénzügyi eszközök</i>	2,74%	0,65%	2,47%	3,25%	2,73%	1,12%	2,49%	1,03%
<i>B. Forgóeszközök</i>	44,83%	42,75%	45,87%	46,82%	45,22%	43,78%	46,17%	47,40%
<i>I. Készletek</i>	24,58%	18,11%	24,21%	21,27%	20,81%	17,24%	21,23%	15,79%
<i>II. Követelések</i>	12,30%	16,33%	14,45%	20,42%	14,91%	25,13%	14,66%	26,84%
<i>III. Értékpapírok</i>	1,79%	0,11%	1,09%	0,60%	1,16%	0,28%	1,46%	0,63%
<i>IV. Pénzeszközök</i>	6,16%	8,19%	6,12%	4,52%	8,35%	1,12%	8,82%	4,14%
<i>C. Aktív időbeli elhatárolások</i>	0,88%	2,56%	2,39%	3,06%	2,24%	2,71%	1,99%	0,99%
Eszközök összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Forrás: saját számítás

7. táblázat: A Dél-alföldi Régió és a Sarkadi járás vállalkozásainak forrás-tételeinek a változása

	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás
	2003		2007		2011		2012	
<i>D. Saját tőke</i>	58,05%	38,12%	59,60%	41,64%	67,26%	30,89%	70,13%	42,89%
<i>I. Jegyzett tőke</i>	22,77%	3,51%	13,43%	2,78%	10,37%	3,78%	9,70%	3,46%
<i>II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke (-)</i>	0,03%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	-0,04%	0,12%
<i>III. Tőketartalék</i>	12,94%	7,89%	11,26%	11,02%	11,65%	5,91%	11,50%	11,25%
<i>IV. Eredménytartalék</i>	14,16%	12,26%	15,14%	15,15%	20,18%	5,56%	24,47%	6,99%
<i>V. Lekötött tartalék</i>	5,90%	7,97%	9,59%	7,06%	14,10%	12,27%	13,99%	12,97%
<i>VI. Értékesítési tartalék</i>	3,89%	0,00%	3,92%	0,00%	3,07%	0,00%	3,61%	0,00%
<i>VII. Mérleg szerinti eredmény</i>	-1,63%	6,48%	6,25%	5,63%	7,89%	3,38%	6,90%	8,09%
<i>E. Céltartalékok</i>	0,02%	0,00%	0,06%	0,12%	0,33%	0,78%	0,27%	0,09%
<i>F. Kötelezettségek</i>	40,52%	61,22%	38,57%	57,71%	31,17%	67,51%	28,44%	56,42%
<i>I. Hátrasorolt kötelezettségek</i>	0,65%	1,86%	1,15%	0,92%	0,63%	0,24%	0,45%	0,19%
<i>II. Hosszú lejáratú kötelezettségek</i>	18,91%	22,38%	10,50%	11,54%	7,96%	8,33%	6,49%	5,68%
<i>III. Rövid lejáratú kötelezettségek</i>	20,96%	36,98%	26,91%	45,25%	22,57%	58,94%	21,50%	50,55%
<i>G. Passzív időbeli elhatárolások</i>	1,41%	0,66%	1,78%	0,53%	1,24%	0,82%	1,16%	0,60%
Források összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Forrás: saját számítás

A vagyoni és pénzügyi helyzetet megjelenítő vertikális-, horizontális-, adósságállományra- és likviditásra vonatkozó mutatók kapcsán a paraméterek változása hektikusan alakult a vizsgált években. Egyes vizsgált évek kapcsán javulás, míg más évek esetében romló értéket lehet tapasztalni, mind régiós, mind pedig a járás esetében (8-9. táblázat).

8. táblázat: A Dél-alföldi Régió és a Sarkadi járás vállalkozásainak vagyoni helyzetét jellemző mutatói

	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás
	2003		2007		2011		2012	
Tőkeerősség	51,15%	48,65%	56,57%	44,37%	62,40%	32,97%	65,54%	42,20%
Kötelezettségek részaránya	47,66%	50,89%	41,83%	54,99%	35,92%	65,82%	33,10%	56,89%
Tőkearányos MSZE	3,11%	11,75%	10,37%	10,82%	9,42%	-36,23%	-8,86%	11,20%
Tőkefeszültség	205,31%	324,62%	211,34%	147,87%	190,17%	219,76%	188,59%	32,70%
Befektetett eszközök fedezete (A)	215,61%	257,60%	224,02%	93,92%	142,87%	-198,20%	215,66%	-255,11%
Befektetett eszközök fedezete (B)	379,68%	286,33%	254,13%	130,72%	161,22%	-179,14%	230,66%	-241,70%

Forrás: saját számítás

9. táblázat: A Dél-alföldi Régió és a Sarkadi járás vállalkozásainak pénzügyi helyzetét jellemző mutatói

	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás	Dél-alföldi Régió	Sarkadi járás
	2003		2007		2011		2012	
Adósságállomány aránya	36,75%	28,07%	22,72%	52,83%	98,55%	25,55%	17,82%	16,21%
Saját tőke aránya	63,25%	71,93%	77,28%	47,17%	1,45%	74,45%	82,18%	83,79%
Adósságállomány fedezettsége	843,26%	528,89%	1874,04%	452,78%	2632,47%	473,07%	3755,36%	874,77%
Nettó forgótőke	90447,78	8575,88	107184,54	6443,00	175331,57	-41460,38	174275,49	-9174,69
EVA	-4022950,87		5878872,36		12557732,04		10270638,06	

Forrás: saját számítás

A nettó forgótőke értékösszegének átlagos alakulása a régióban, azonban pozitívnak értékelhető, hiszen arányait tekintve 2003-ról 2012-re csaknem a duplájára növekedett, illetve a forgótőke fedezettségi mutató értéke is azt mutatja, hogy a vállalkozások az *agresszív* finanszírozási stratégiából elmozdultak a *szolid* stratégia irányába. Az EVA mutató alakulását tekintve egyértelműen pozitív tendencia állapítható meg a Dél-alföldi Régióban, tehát a vállalkozások a kezdeti negatív érték után évről évre nagyobb hozzáadott értéket realizálnak.

Munkámban a 279 vállalkozás eredménykimutatása alapján számítottam jövedelmezőségi mutatókat. A kapott eredmények indokoltá tették azt, hogy bizonyos vállalkozásokat kizárjak az elemzésből. Nyolc vállalkozás esetében voltak olyan évek, amikor az eredménykimutatásban nem volt feltüntetve árbevétel, így a ROS mutató tekintetében nulla értéket kaptam, továbbá egy mezőgazdasági szövetkezet esetében a ROE mutató különösen kiugró értéket mutatott, ezért az eredmények jelentős torzítását elkerülve szintén kizártam a további vizsgálatokból.

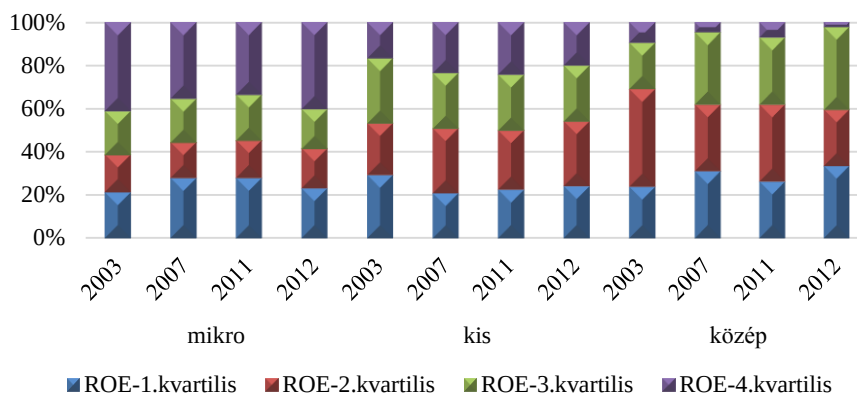
A jövedelmezőségi mutatók vizsgálatából kitűnik, hogy a régió vállalkozásai jelentős tőkegyarapodáson mentek keresztül az EU-s csatlakozás óta, míg a Sarkadi járásban csak a 2012. évben tapasztalható pozitív irányú változás. Hasonlóképpen alakul a tendencia az eszközarányos jövedelmezőség esetében is, az árbevétel arányos jövedelmezőség értékei pedig azt jelzik, hogy az árbevétel jelentős része a vállalkozásoknál marad a csatlakozást követően. A jövedelmezőségi mutatók növekvő medián értékei azt mutatják, hogy a csatlakozás után a mezőgazdasági vállalkozások felének javult a helyzete, ugyanakkor a pozíciójuk javításának az esélyei is növekedtek, hiszen valamennyi mutató tekintetében 85 és 86%-os intervallum között alakult a mutató értéke (10. táblázat).

10. táblázat: A jövedelmezőségi mutatók Markov mátrixa

	ROE<0	ROE>0		ROA<0	ROA>0		ROS<0	ROS>0
ROE<0	0,1368	0,8632	ROA<0	0,1462	0,8538	ROS<0	0,1462	0,8538
ROE>0	0,0577	0,9423	ROA>0	0,0559	0,9441	ROS>0	0,0559	0,9441

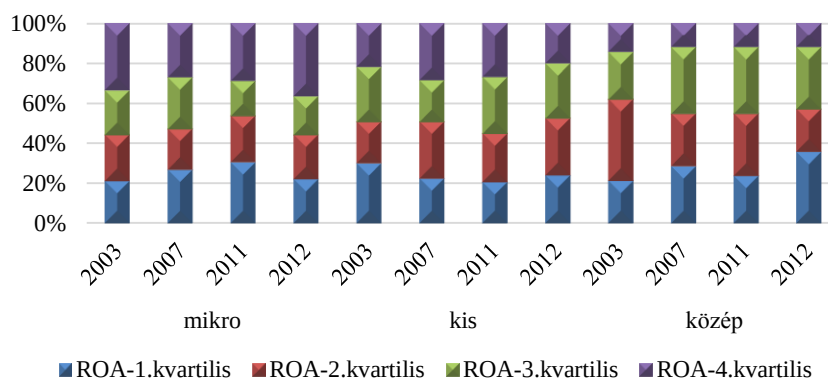
Forrás: saját számítás

A jövedelmezőségi mutatók változását üzemméret-kategória alapján is megvizsgáltam. A ROE, ROA, ROS szórásának a terjedelmét négy kvartilisre osztottam és megnéztem, hogy az elemzett években, hogyan változik az egyes kvartilisek elemszáma a különböző üzemméretek szerint. Az első kvartilisbe kerültek a legrosszabb jövedelmezőségi mutatóval rendelkező vállalkozások, míg a negyedik kvartilisbe a legjobb mutatójúak. Az üzemméret alapján a ROE tekintetében a csatlakozás győztesei a régióban a középvállalkozások, míg a járásban a jobb helyzetben lévő vállalkozások száma elmarad a csatlakozás előtti állapottól, hasonlóképpen a ROA és ROS értékek esetében is (7-9. ábra).

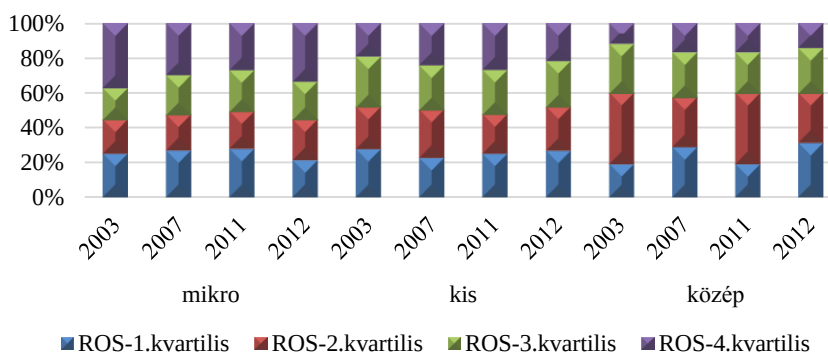
7. ábra: A ROE értékek megoszlása üzemméret szerint

Forrás: saját szerkesztés

8. ábra: A ROA értékek megoszlása üzemméret szerint

Forrás saját szerkesztés

9. ábra: A ROS értékek megoszlása üzemméret szerint

Forrás saját szerkesztés

A jövedelmezőségi mutatók és a támogatások közötti kapcsolat igazolása során az árbevétel arányos jövedelmezőség esetében mutatható ki szignifikáns közepes pozitív kapcsolat, az ok-okozati összefüggést pedig a lineáris illeszkedés vizsgálat is megerősítette, hiszen a determinációs együtthatók szórása 4 és 11% közötti intervallumban változott. A

többváltozós lineáris regressziós modell alapján mind 2011, mind pedig 2012-ben megállapítható, hogy ROS értékét pozitívan befolyásolja az eredménytartalék és a támogatás értéke, míg negatívan befolyásolja a készletek és pénzeszközök együttes értéke, hiszen az árbevételt nagyobb mértékben növelik, mint az eredményt, ami kisebb jövedelmezőséget jelent (11-12. táblázat).

11. táblázat: A becsült regressziós együtthatók 2011-ben

Modell	Nem standardizált koefficiensek		standardizált koefficiensek	t- próba	Szig.	95% konfidencia intervallum	
	B	Standard hiba	Béta				
(Konstans)	0,095192191	0,02595167		3,67	0,0003	0,04409537	0,146289011
Eredménytartalék	4,28711E-07	8,6131E-08	0,36692251	4,98	0,0000	2,59127E-07	5,98296E-07
Támogatás	3,21942E-10	1,1125E-10	0,23139746	2,89	0,0041	1,02894E-10	5,4099E-10
Készletek+Pénzeszk.	-3,06892E-07	1,0731E-07	-0,2610086	-2,86	0,0046	-5,18181E-07	-9,56031E-08

Forrás: saját számítás

12. táblázat: A becsült regressziós együtthatók 2012-ben

Modell	Nem standardizált koefficiensek		standardizált koefficiensek	t- próba	Szig.	95% konfidencia intervallum	
	B	Standard hiba	Béta				
(Konstans)	0,1744259	0,0934849		1,87	0,0632	-0,0096386	0,3584903
Eredménytartalék	0,2816438	0,0792580	0,2816438	3,55	0,0004	0,1255910	0,4376967
Támogatás	0,2287565	0,0895154	0,2287565	2,56	0,0112	0,0525077	0,4050054
Készletek+Pénzeszk.	-6,91671E-07	2,89342E-07	-0,2390841	-2,39	0,0175	-1,26136E-06	-1,22E-07

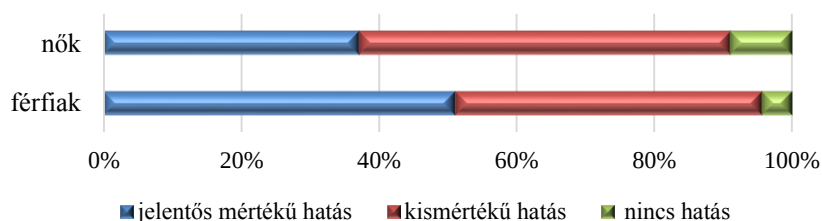
Forrás: saját számítás

4.3. Az agrár- és vidékfejlesztési támogatások értékelése gazdálkodói vélemények alapján

Az agrár- és vidékfejlesztési támogatásokhoz kapcsolódó vélemények és társadalmi, valamint gazdasági összefüggések feltárására kérdőíves felmérés keretén belül került sor a Sarkadi járásban. Mivel a nyertes gazdálkodók jövedelmét illetően nem áll rendelkezésemre panel adatsor, továbbá a kérdőív anonimitása miatt a válaszadókhoz nem kapcsolhattam támogatási adatokat, ezért a támogatások gazdálkodókra gyakorolt hatásának vizsgálata saját véleményükre alapozva történt. Az eredményekből kitűnik, hogy a járásban az egységes területalapú támogatás képviselteti magát a legjelentősebb mértékben, míg a beruházási és fejlesztési célú források nem dominálnak. A megkérdezettek 98%-a (287 fő) vett igénybe egységes területalapú támogatást, míg állatlétszám alapú támogatás vonatkozásában 5,5% (16 fő) esetében az anyajuhtartás támogatása, 3,4% (10 fő) kapcsán

pedig az anyatehéntartás támogatása volt a jellemző, míg 92,5% (271 fő) nem részesült ilyen jellegű forrásban. A tejkvóta-nyilvántartás és a történelmi bázis alapú támogatásokat illetően is az tapasztalható, hogy a megkérdezettek mintegy 95%-ban nem jellemző ez a támogatási forma. Jelentősebb arányban képviselteti magát a 3,8%-kal (11 fő) a hízottbika támogatás és 1,7%-kal (5 fő) a tejtermelés támogatása.

A Sarkadi járásban az egységes területalapú támogatás a legjellemzőbb támogatási forma, melynek gazdálkodásra gyakorolt hatásának az értékelése a gazdálkodók 94%-nál pozitívnak tekinthető. A gazdálkodók neme és a területalapú támogatások megítélése között szignifikáns kapcsolat igazolható. A férfiak jelentősebb hatást tulajdonítanak a területalapú támogatásnak, mint a nők (10. ábra).

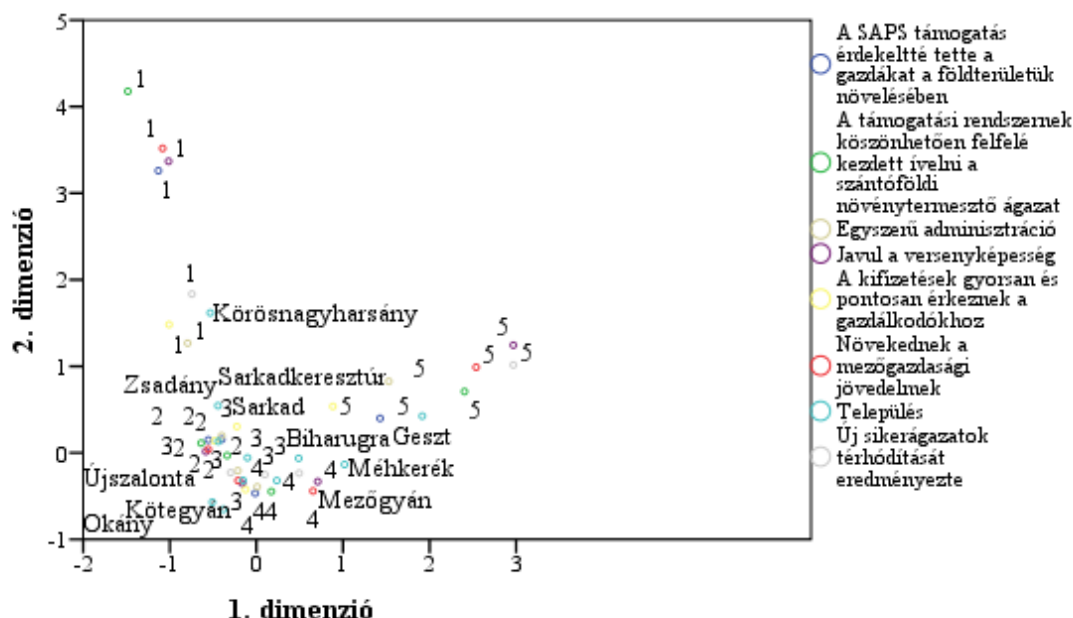

10. ábra: A nem és a területalapú támogatás megítélése közötti kapcsolat

Forrás: saját számítás

Többszörös korrespondencia analízis alapján megállapítható, hogy a Sarkadi járás települései a területalapú támogatás megítélése kapcsán elkülöníthetők (11. ábra).

A térkép alapján teljes mértékű az egyetértés Geszt községben az állításokkal, míg a másik szélsőség Körösnagyharsány településen tapasztalható, ahol teljes mértékű az elutasítás. Egyetértéshez állnak közel a gazdálkodók Biharugrán, Méhkeréken és Mezőgyánban, illetve a bizonytalanság mellett azonos erővel szerepel az egyetértés Okányban és Újszalontán. Kötegyán, Sarkad és Zsadány településeken nagymértékű a bizonytalanság aránya az állításokkal szemben, illetve az elutasítás enyhébb foka jellemző Sarkadkeresztúr településen.

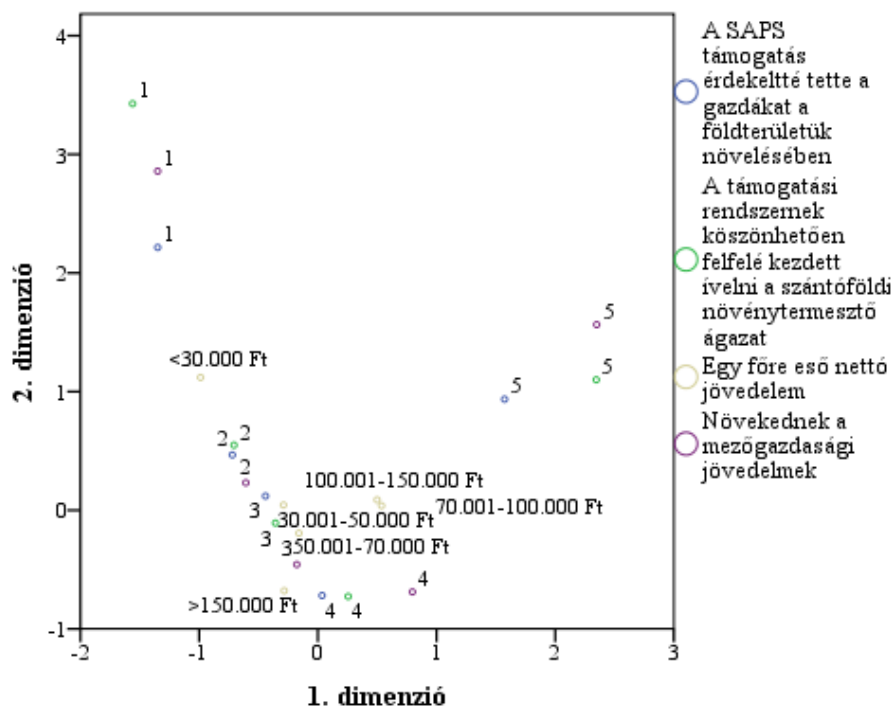

11. ábra: A települések és a területalapú támogatásról alkotott vélemények összefüggései

Jelmagyarázat: 1-egyáltalán nem értek egyet; 2-nem értek egyet; 3-egyedül is értek meg nem is; 4-egyedül; 5-teljes mértékben egyetértek

Forrás: saját számítás

Az egy főre eső nettó jövedelem, valamint a kialakult vélemények közötti összefüggések vizsgálata alapján megállapítható, hogy az észlelési térképen, mely kategóriák vonzzák és melyek taszítják egymást (12. ábra). Markáns jellegzetességet mutatnak a 30 ezer Ft alatti egy főre eső nettó jövedelemmel rendelkezők, hiszen az ábrázolásban távol kerültek az origótól. Elsősorban az egyes, illetve a kettes kategóriát vonzzák, tehát kijelenthető, hogy sem a növekvő jövedelmekkel, sem a növénytermesztési ágazat javulásával, sem pedig a földterület növelésében való érdekeltséggel nem értenek egyet. Míg a több mint 150 ezer egy főre eső nettó jövedelemmel rendelkezők esetében a növekvő jövedelem esetében a bizonytalanság, míg a többi megállapítás vonatkozásában az egyetértés a meghatározó. Az egyes jövedelem kategóriákba való átmenet a véleményeken is meglátszik, hiszen a 30 és 70 ezer közötti jövedelműek mindegyik megállapítás kapcsán a hármaskategóriát vonzzák, majd a 70 és 150 ezer közötti jövedelműeknél a növekvő jövedelmek kapcsán a négyes kategória vonzóhatása kezd dominálni.

12. ábra: Az egy főre eső nettó jövedelem és a területalapú támogatásról alkotott vélemények összefüggései

Jelmagyarázat: 1-egyáltalán nem értek egyet; 2-nem értek egyet; 3-egyet is értek meg nem is; 4-egyetérték; 5-teljes mértékben egyetérték

Forrás: saját számítás

A beruházási és fejlesztési támogatások megítélése kapcsán végzett klaszteranalízis esetében szignifikáns összefüggés van a település és a klaszterbesorolás között, ami alapján a Sarkadi járás településeit kategorizálni lehet. Az első klaszterbe tartozók egyet is értenek meg nem is a beruházási támogatások életminőségre, települési vonzerőre, identitástudatra, népességmegtartó képességre és közbiztonságra gyakorolt hatását illetően, ők azok, akik pro és kontra érveket tudnak felhozni az egyik, illetve másik megítélés mellett, ezért ezt a klasztert érvelőknek neveztem el. A második klaszterbe tartozók a településre vonatkozó hatásokat teljesen elutasítják, ami értékítéletükben is tükröződik, ezért őket pesszimistáknak neveztem el, míg a harmadik csoportba tartozók tekintetében a települési hatást illetően többnyire egyetértő válaszok születtek, ők azok, akik optimistán látják a jövőt, ezért a csoport a bizakodók elnevezést kapta.

- érvelők: Kötegyán, Okány, Sarkad, Zsadány
- pesszimisták: Körösnagyharsány, Mezőgyán, Sarkadkeresztúr
- bizakodók: Biharugra, Geszt, Méhkerék, Újszalonta

5. AZ EREDMÉNYEK ELMÉLETI / GYAKORLATI HASZNOSÍTHATÓSÁGA

Az értekezésben az agrár- és vidékfejlesztési támogatások hatásvizsgálatára vállalkoztam, amelynek keretében elemzésre kerültek dél-alföldi régiós és sarkadi járási adatok egyaránt. A szekunder kutatásban összefoglalásra és értékelésre kerültek a multifunkcionális mezőgazdaság, továbbá a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatási rendszer fő nemzetközi és hazai szakirodalmi, amelyek további kutatások alapjait képezhetik. A multifunkcionális mezőgazdaság és a kistérség, járás fogalmának újraértelmezésével bővítettem a már meglévő definíciók palettáját, amely segítheti más kutatók munkáját. A 2004 és 2013 közötti dél-alföldi régiós és sarkadi járási támogatási adatok összehasonlítása és koncentrációs mérése, a tendenciák feltárása a következő költségvetési periódusokra szolgál tanulságként. Ugyanakkor a Sarkadi járásban tapasztalható nagyfokú támogatás-koncentrációnak a kimutatása és csökkentésére tett javaslatok megvalósítása olyan kedvező változást eredményezhetnek, ami a térség agrárjellege miatt a felzárkózás esélyét is megteremthetik. A települési fejlettség kiszámításával és a csatlakozás hatásának mérésével, modellezésével újabb lehetséges megközelítést mutattam be a csatlakozás hatását illetően, amely segítheti a döntéshozókat, és további vizsgálatokhoz nyújthat alapot és szolgáltatathat módszertani példát. A releváns kkv-k helyzetének vizsgálata és pozíciójuk értékelése, valamint az árbevétel arányos jövedelmezőségre ható tényezők modellezése a vállalkozások hosszú távú támogatási és fejlesztési koncepciójának kidolgozásában jelenthet segítséget. A települési és a gazdálkodói sajátosságok ismeretében célzott programokkal javíthatók a támogatásokkal kapcsolatos attitűdök, amelyek elsősorban a beruházási és fejlesztési források pályázásánál segíthetik a gazdálkodói hozzáállást. A legjobb csoportba kerülő gazdák és települések esetében mindenképpen fontos a gyengébb csoportba kerülőkkel való közös fórum, tapasztalatcsere. Összességében elmondható, hogy az értekezésben alkalmazott módszerek alkalmasak arra, hogy országos szinten is mérésre kerüljenek nemcsak az agrár- és vidékfejlesztési támogatások, hanem egyéb európai uniós támogatások hatásai is, mind a települések fejlettségében, mind a vállalkozások, mind pedig a gazdálkodók szintjén.

6. AZ ÉRTEKEZÉS FONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSAI, ÚJ ILLETVE ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI

Az értekezés átfogó célkitűzéseként került megfogalmazásra az agrár- és vidékfejlesztési támogatások gazdasági-társadalmi hatásának feltárása egy hátrányos helyzetű kistérségben. A fő célkitűzés számos részcélon keresztül valósult meg melyekből a következő új, illetve újszerű megállapításokat fogalmazom meg:

1. Feltártam a multifunkcionális mezőgazdaság fogalmi rendszerét és legfontosabb elemeit újraszintetizáltam.
2. A dél-alföldi régiós és a sarkadi járási támogatási adatok értékelésével megállapítottam, hogy 2013-ra kiegyenlítődött a koncentráció mindkét területi szinten, ugyanakkor feltártam a járási szinten jelenlevő nagyfokú támogatás-koncentrációt.
3. A települések KFM mutatóinak elemzése alapján megállapítható, hogy a települések megőrizték fejlettségbeli pozíciójukat, az EU-s csatlakozás után javult a települések pozíció megtartásának valószínűsége, míg a pozíció javítás és rontás valószínűsége csökkent. A KFM mutatókra az agrár- és vidékfejlesztési támogatások szignifikánsan hatnak.
4. A különbségek különbsége módszerrel elemzett KFM mutatók kapcsán kijelenthető, hogyha a kontroll csoport megválasztása az egy lakosra jutó támogatás alapján történik, akkor a csatlakozás óta a települések KFM értékei nem javultak az 1998-2003 közötti KFM értékekhez képest, ugyanakkor kétéves összehasonlításban a csatlakozás rövid távú pozitív hatása igazolható.
5. A mezőgazdasági vállalkozások vonatkozásában a csatlakozás után érzékelhető a vállalkozások forrástételeiben a pozitív irányú változás. A jövedelmezőség tekintetében javult a vállalkozások tőkeellátottsága, eszközellátottsága, valamint az árbevétel jelentős része a vállalkozásoknál maradt. A támogatások az árbevétel arányos jövedelmezőséggel szignifikáns ok-okozati kapcsolatban vannak.
6. Többváltozós lineáris regressziós modell segítségével megállapítottam, hogy az agrár- és vidékfejlesztési támogatások, illetve az eredménytartalékok pozitív hatással vannak az árbevétel arányos jövedelmezőségre, míg a készletek és pénzeszközök

együttes értéke negatív módon befolyásolja azt a vizsgált vállalkozások tekintetében.

7. Bebizonyítottam, hogy a Sarkadi járás támogatásban részesülő gazdálkodóinak egyes szocio-demográfiai jellemzői, illetve a támogatások megítélése között szignifikáns kapcsolat van, továbbá, hogy a települések és a különböző jövedelemkategóriába tartozó gazdálkodók, a támogatással kapcsolatos megállapítások megítélése szempontjából szegmentálhatók.

7. SAJÁT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR
PUBLIKÁCIÓK

Iktatószám: DEENKÉTK/405/2014.
Tételszám:
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Horváth Péter

Neptun kód: K9HHMH

Doktori Iskola: Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

MTMT azonosító: 10025161

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemény(ek) hazai folyóiratban (5)

1. **Horváth P.:** A határon átnyúló együttműködések új lehetőségei és szerepük a hátrányos helyzetű kistérségek felzárkóztatásában.
Közép-Európai közl. 6 (1-2), 317-324, 2013. ISSN: 1789-6339.
2. **Horváth P., Nagy G.:** A multifunkcionális mezőgazdaság és a fenntartható vidékfejlesztés egyes összefüggései.
Agrártud. közl. 45, 29-38, 2012. ISSN: 1587-1282.
3. **Horváth P.:** A multifunkcionális mezőgazdaság szerepének értelmezése regionális dimenziókban.
Agrártud. közl. 49, 177-181, 2012. ISSN: 1587-1282.
4. **Horváth P.:** A kistérségi együttműködés új kihívásai a magyar-román határ menti perifériákon
=New challenges of the sub-regions' cooperation at the peripheries of the Hungarian-Romanian cross-border.
Virtuális Intéz. Közép-Eur. Kut. közl. 2 (2-3), 268-276, 2010. ISSN: 2062-1396.
5. **Horváth P.:** Kistérségek mai megítélése, a leghátrányosabb helyzetűek fejlesztési forrásai, kihasználásuk tapasztalatai a Sarkadi kistérségben.
Agrártud. közl. 42, 105-110, 2010. ISSN: 1587-1282.

Cím: 4032 Debrecen, Egyetem tér 1. □ Postacím: 4010 Debrecen, Pf. 45. □ Tel.: (52) 518–600
E-mail publikaciok@lib.unideb.hu □ Honlap: lib.unideb.hu

Idegen nyelvű tudományos közlemény(ek) hazai folyóiratban (1)

6. **Horváth P.**: Issues in the economic development and utilization of EU funds in a disadvantaged sub-region of the Southern Great Plain Region.
Apstract. 6 (5), 43-46, 2012. ISSN: 1789-221X.

További Közlemények

Magyar nyelvű könyvrészlet(ek) (5)

7. **Horváth P., Nagy G.**: A multifunkcionális földhasználat lehetőségei egy hátrányos helyzetű kistérségben.
In: A Bihar-hegység és a Nyírség talajvédelmi stratégiájának kidolgozása az EU direktívák alapján. Szerk.: Lazányi János, Pető Károly, Debreceni Egyetem AGTC, Debrecen, 108-113, 2012. ISBN: 9786155183164
8. **Horváth P., Tóth R.**: Támogatás-allokáció vizsgálata egy hátrányos helyzetű kistérségben.
In: Kis- és középvállalkozások döntéshozatalának számítógépes támogatása. Szerk.: Tarnóczi Tibor, Lőrinczi Krisztián, Debreceni Egyetem AGTC, Debrecen, 97-105, 2012. ISBN: 9786155183065
9. **Horváth P., Nagy G.**: Az európai uniós források felhasználásának vizsgálata egy hátrányos helyzetű kistérségben Utilization of european union payment subsidies in a disadvantageous sub-region.
In: LIII. Georgikon Napok[elektronikus dokumentum] : Fenntarthatóság és versenyképesség? = 53rd Georgikon Scientific Conference. Lukács Gábor, Tóth Gergely, Pannon Egyetem Georgikon Kar, Keszthely, 401-408, 2011. ISBN: 9789639639447
10. **Horváth P., Nagy G.**: A fejlettség és fejlesztés néhány kérdése egy magyar-román határ menti hátrányos helyzetű kistérségben.
In: Gazdasági válság - regionális kitekintés. Szerk.: Csata Andrea, Elek Sándor, Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 233-243, 2011. ISBN: 9786068052519

11. Nagy G., **Horváth P.**, Halász A.: Quo vadis (merre tovább) közép-kelet európai gyepek?
In: Gazdasági és üzleti kihívások a Kárpát-medencében. Szerk.: Lázár Ede, Státus
Könyvkiadó, Csíkszereda, 153-164, 2011. ISBN: 9786068052526

Idegen nyelvű, hazai könyvrészlet(ek) (2)

12. **Horváth P.**, Nagy, G.: Correlation between overall level of development and EU payments subsidies among settlements in a disadvantageous sub-region.
In: Erdei Ferenc VI. Tudományos Konferencia. Ferencz Árpád, Kecskeméti Főiskola Kertészeti Főiskolai Kar, Kecskemét, 553-557, 2011. ISBN: 9786155192005
13. **Horváth P.**, Nagy, G.: Taking in the situation of today's sub-statistical regions, with special regard to the most disadvantageous ones.
In: XVI. Nemzetközi Környezetvédelmi és Vidékfejlesztési Diákkonferencia [elektronikus dokumentum] = 16th International Student Conference on Environment Protection and Rural Development. Krizsán József, Székely Péter, Szolnoki Főiskola Agrárgazdálkodási Intézet, Mezőtúr, 1-5, 2010. ISBN: 9789638787453

Idegen nyelvű, külföldi könyvrészlet(ek) (3)

14. **Horváth P.**, Nagy, G.: Correlation between agriculture and rural development in a disadvantageous sub-region.
In: 46th Croatian and 6th International Symposium on Agriculture. Milan Pospišil, University of Zagreb, Faculty of Agriculture, Zagreb, Croatia, 360-364, 2011. ISBN: 9789536135844
15. **Horváth P.**, Nagy, G.: Issues of development in the sub-statistical regions of the Southern Great Plain, chances for the people at the most disadvantageous situation.
In: Second Agrimba-AVA Congress 2011 : Dynamics of international cooperation in rural development and agribusiness. Ed.: Heijman (ed.), Wageningen University, Wageningen, 1-10, 2011.
16. Nagy, G., Halász, A., **Horváth P.**: The potential role of Middle-East European grasslands in multifunctional rural development.
In: Second Agrimba-AVA Congress 2011 : Dynamics of international cooperation in rural development and agribusiness. Ed.: Heijman (ed.), Wageningen University, Wageningen, 1-9, 2011.

DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR
PUBLIKÁCIÓK

Magyar nyelvű közlemény(ek) hazai folyóiratban (1)

17. **Horváth P.:** A hátrányos helyzet gazdasági-társadalmi sajátosságai a Sarkadi kistérségben.
Évkv. - PTE Közgazd.-tud. Kara Reg. Polit. Gazdt. Dr. Isk. , p. 177-189. -, 2010. ISSN: 1588-5348.

Magyar nyelvű konferencia közlemény(ek) (1)

18. **Horváth P.:** Zsadány község története és fejlesztési lehetőségei.
In: XXIX. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Agrártudományi Szekció : előadás kivonatok. Szerk.: Falusi Eszter, Staszny-Havas Enikő, Jung Ivett, Bodnár Ákos ; rend., közread. a Szent István Egyetem Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar, Szent István Egyetem Egyetemi Kiadó, Gödöllő, 378, 2009. ISBN: 9789632690957

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2014.12.03.

IRODALOMJEGYZÉK

- BÉKÉS, G. (2014): Az uniós pénzosztás óriási kudarca, MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet és Közép-európai Egyetem, http://index.hu/gazdasag/defacto/2014/04/14/ez_unios_tagsagunk_legnagyobb_kudarca/# (Letöltés dátuma: 2014.05.05.)
- BÍRÓ, P. – MOLNÁR, L. (2004): A kistérségi szintű relatív fejlettség meghatározása. Területi Statisztika 7. (44.) 6. 564.
- BÍRÓ, T. – PUCSEK, J. – SZTANÓ, I. (2001): Vállalkozások tevékenységének komplex elemzése, Perfekt Rt., ISBN 9633944260, Budapest, 257.
- BORKÓ, T. – OSZLAY, A. (2007): Az Európai Unió költségvetési forrásainak várható makrogazdasági és fiskális hatásai 2007-2013-ban, ICEG EC, Munkafüzet 21. 42.
- COHEN, E. (1997): Fonds de roulement, besoin en fonds de roulement et tresorerie. Chaptire 9, Analyse Financiere. 4 edition, Economica, Paris, 267-300.
- ELTE (2005): Területi egyenlőtlenségek, ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, 1-33.
- FERTŐ, I. (2013): A vidékfejlesztési programok hatásai a magyar vidék jóllétére: egy lehetséges megközelítés, MTA KRTK, Budapest, 54.
- HAJDU, O. (2003): Többváltozós statisztikai számítások, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest
- HUNYADI, L. – VITA, L. (2008a): Statisztika I., AULA Kiadó, Budapest, 348.
- HUNYADI, L. – VITA, L. (2008b): Statisztika II., AULA Kiadó, Budapest, 300.
- KERÉKGYÁRTÓ, GYNÉ. – MUNDRUCZÓ, GY. – SUGÁR, A. (2001): Statisztikai módszerek és alkalmazásuk a gazdasági, üzleti elemzésekben. AULA Kiadó, Budapest, 446.
- KETSKEMÉTY, L. – IZSÓ, L. (2005): Bevezetés az SPSS programrendszerbe. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 459.
- KÉZDI, G. (2004): Az aktív foglalkoztatáspolitikai programok hatásvizsgálatának módszertani kérdései, Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Kutatóközpont Munkaerőpiaci Kutatások Műhelye, Budapest, 2004/2. szám, ISBN 963 9321 98 2, 56.
- KÉZDI, G. (2011): Közelkép – Foglalkoztatáspolitikai programok hatásvizsgálata, MTA, Budapest, 44-203.
- KOVÁCS, I. (2011): A jövedelemeloszlás és jövedelem-egyenlőtlenség a személyijövedelemadó-bevallási adatok tükrében, Statisztikai Szemle, 89. évfolyam, 3. szám, 294-312.
- LEHMANN, K. – NYERS, J. (2009): Az Európai Unió fejlesztési forrásainak felhasználása, Statisztikai Szemle, 87. évfolyam 2. szám, 133-155.
- MADDALA, G. S. (2004): Bevezetés az ökonometriába, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest, 704.
- MALHOTRA, N. K. (2009): Marketingkutató, Akadémiai Kiadó Zrt., ISBN 9789630586481, Budapest, 832.
- MOLNÁR, A. (2011): A fenntartható-érték számítás mezőgazdasági adaptációjának kritikai elemzése, Doktori értekezés, Szent István Egyetem, Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Gödöllő, 156.
- MICHALEK, J. – ZARNEKOW, N. (2012): Construction and application of the Rural Development Index to analysis of rural regions, European Commission, Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies, 96.
- MOLNÁR, L. (2008): A többszörös korrespondencia-elemzés (MCA) elmélete és gyakorlata, I. Országos Gazdasági és Pénzügyi Matematikai PhD Konferencia, Budapesti Műszaki Főiskola, Tanulmánykötet, Budapest (ISBN: 978-963-9263-41-3) 1-6.
- ÓNODI, A. (2005): Gazdasági hozzáadott érték (EVA) mutató számítás számviteli korrekciói a magyar szabályozási környezetben, 57. sz. Műhelytanulmány, Budapesti Corvinus Egyetem, 29. <http://edok.lib.uni-corvinus.hu/85/1/%C3%93nod57.pdf> letöltés dátuma: 2014. november 24.
- SAJTOS, L. – MITEV, A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv, Alinea Kiadó, Budapest, 402.
- TAMUS, A.-NÉ (2009): A marketingkutató gyakorlata, Károly Róbert Kutató – Oktató Közhasznú Nonprofit Kft., Gyöngyös, 302.
- TRÓN, ZS. (2008): Az európai uniós támogatások hatásának a vizsgálata, Competitio, 7. évf. 1. sz. 83-101.

JEGYZETEK